

EGY ÚTTÖRŐ FALVI KÖNYVTÁROS

Székely Imre

Álmos kis falucska volt a századforduló táján *Nemeskeresztúr* — akkor még *Felső Nemes Keresztúr* —, a Kemenesalja délkeleti csücskében fekvő kis község, amely semmiben sem különbözött az ország közönybe porosodott sok ezer falujától. A százhusz házacská tetejét majdnem kivétel nélkül zsúpfedél takarta. A kövezetlen, árok és járda nélküli utca sarába csak nagyritkán merészkedett idegen kocsi. A paraszti élet csendes robotja töltötte ki a falu napjait, melyeket csak néha-néha zökentett ki egyhangúságából valami szokatlanabb esemény.

A kép azonban csak a felületes szemlélő számára ilyen idilli. A község lakosságának majdnem fele egy-két holdas törpebirtokos volt. Kis földjük nem biztosíthatta a család megélhetését. A falu határába nyúló Erdődy-birtok nyújtott ugyan némi idénymunka-lehetőséget, de csak csepp volt a nélkülözés tengerében. A kivándorlókat toborzó ügynökök azonban ide is megtalálták az utat, és kicsi batyujával egyre több munkát kereső indult neki a bizonytalan messzeségnek.

A falu mai iskolája állt már abban az időben is, de a lakosságnak mégis csak kis része tanult meg írni, olvasni. Az öreg, képzettség nélküli tanító maga sem volt nagy pedagógus, sokszor heteken keresztül csak a kezdő és befejező imát mondta el a tanteremben. A közbeeső időre az iskolát kislányára bízta, aki még maga is elemista volt. A patriarchális Magyarországon ezen sem a felettesek, sem a szülők nem ütköztek meg. A gyermekek egyébként is inkább csak télen jártak iskolába, a tavaszi munkaidő beköszöntével egyre kevesebben ültek be az iskola kényelmetlen padjaiba.

Az iskolából kikerült fiatalokkal meg éppen nem törődött senki. A lányok hamarosan — tizenhat éves korukra — férjhez mentek, a fiúk pedig legénynek kezdtek számítani. Ha volt éppen pénzük, a falu három kocsmájának egyikében találtak meg egyedüli szórakozásukat. A kocsmákból kihangzó énekszót időnként nagy verekedések szakították meg. A keresztúriakat, mint hírheft kocsmái verekedőket ismerték messze földön.

Az 1906-os esztendő egyik kora tavaszi napján új családdal gyarapodott a falu. A temető melletti kovácsházba ekkor költözött be kis családjával *Székely Imre*, a falu új kovácmestere. Az apró házak kemencei mellett sokat tárgyalták az eseményt. A 37 éves, erőteljes mester ügyes embernek látszott, és mindenki remélte, hogy patkolásban, szekérvasalásban nem marad el elődjétől. Arra azonban aligha gondolt valaki, hogy az új kovácmesterrel új korszak köszöntött be a falu művelődésében is.

Székely Imre 1869. április 25-én született a Sopron megyei Farád községben. A kovácmesterséget édesapja műhelyében tanulta. Fiatalon megnősült, amikor Nemeskeresztúrra került, már négy gyermeke volt. Szorgalmas és mesterségében ügyes ember, akinek azonban volt egy szokatlan tulajdonsága is: szenvedélyesen szeretett olvasni. Ekkortájt már egy egész szekrényre való könyve volt, melynek kötetait már többször is elolvasta.

Az új kovácmester egy-kettőre meggyökeresedett a faluban. Jó munkája tekintélyt szerzett neki. Műhelyében gyakran gyűltek össze a beszélgetők, köztük fiatalok is. Ezek között a fiatalok között voltak, akik túlláttak a falu határán, de többségük mégis megdöbbenő tájékozatlanságot árult el újszólván mindenben, ami kívül esett a mindennapi létproblémákon. Székely Imre érezte, hogy tenni kell valamit. Össze kell fogni ezeket a jószándékú fiatalokat, elindítani őket azon az úton, amely a műveltség megszerzéséhez vezet. A megoldás ötlete a falu új, fiatal tanítójától, Gyarmati Bélától származott. Kezdeményezésükre 1906-ban megalakult a Nemeskeresztúri Ifjúsági Egyesület.

Az egyesület kezdetben egy magánháznál kapott helyiséget. Itt gyűltek össze a fiatalok, hogy hasznos szórakozással töltsék el a hosszú őszi, téli estéket. A napi program nem volt ötletszerű, az egyesület vezetői heti órarendet állítottak össze. Ebben a hangos olvasástól a számolásig újszólván minden iskolai tantárgy gyakorlása szerepelt. A szabad foglalkozás, beszélgetés, társasjátékok csak több órai tanulás után következtek. Nagy szükség is volt erre a tervszerűsége, hiszen a régi iskolából kikerültek tekintélyes hányada még nem tudott olvasni sem! Az egyesületi élet gyorsan felszámolta az írástudatlanságot, és hamarosan továbblépett: 1907-ben már előadták a faluban az első színdarabot: a Gyimesi vadvirágok c. népszínművet. Ennek az előadásnak a bevétele teremtette meg a *község könyvtárának* alapját: a begyűlt összegből Verne-sorozatot vásároltak. Székely Imre nem volt ugyan szósznerinti értelembe az egyesület könyvtárosa — évtizedeken keresztül az alelnöki tisztséget viselte, a könyvek első kezelőjét Marton Lőrincnek hívták —, mint az olvasás lelkes

propagálója, azonban igazi könyvtárosi hivatást töltött be. A könyvtár az egész község lakossága számára kölcsönzött, az egyesület tagjai számára azonban az olvasás kötelező is volt. Ez utóbbiak nemcsak elolvasták a könyveket, hanem éppen Székely Imre kezdeményezésére közösen meg is beszéltek, megvitatták az olvasókat. Az ismeretszerzés buzdítására földrajzi, történelmi, természettudományi fejtörőket rendeztek, a jó helyezést elérték számára díjakat tűztek ki!

A megvásárolt könyveket csakhamar kiolvasták. Székely Imre ekkor olyan lépésre szánta el magát, amilyenre kevés mai könyvtáros vállalkozna: egész saját könyvtárát, szekrényestől az egyesület, illetőleg a falu lakosságának rendelkezésére bocsátotta. Ez a szerény jövedelmű, segéd nélkül dolgozó, több gyermeket taníttató kovácsmestertől anyagilag sem volt kis áldozat, hiszen többszáz könyve között a teljes Jókai-sorozat, a Magyar Remekírók sorozata, később pedig a Mikszáth-sorozat is helyet foglalt. Ezeket a könyveket egy egész falu lakossága olvasta tönkre, a sok kézbevételektől megbarnult táblájukat mindenki ismerte. Székely bácsit mindamellett egy cseppet sem bántotta, hogy könyvei egyre kopottabbak, foszladozóbbak lesznek. Sohasem mulasztotta el az alkalmat, hogy olyanoknak is felajánlja őket, akik még nem tartoztak a könyvtár olvasói közé.

1910-ben egyik kezdeményezője volt a községi művelődési ház megépítésének. Ezt az egyesület tagjai, de sokan a felnőttek közül is, minden hivatalos támogatás nélkül, teljes egészében társadalmi munkában végezték el. A falakat — a szokásos helyi építkezési mód szerint — agyagos földből tömték, a faanyagot úgy adták össze. Mégsem valami szedett-vedett építkezés volt ez, hiszen az épület — kisebb bővítéssel — ma is a község művelődési háza, és itt helyezték el a mai községi könyvtárat is. Színpadán számtalan színművet mutattak be a falu műkedvelői. Kezdetben ezeknek jó részét Gyarmati Béla, vagy Székely Imre rendezte. Nemeskeresztúrt a környéken most már nem nagy kocsmái verekedéseiről, hanem kulturális megmozdulásairól ismerték.

1911-ben az elért eredmények hatására a Földművelésügyi Minisztériumtól vándorkönyvtárat kapott a község, amely végleg ott is maradt.

Székely Imre kalapácsa még sokáig csengett a falu szélén meghúzódó kovácsműhelyben. 1940-ben tette le végleg, ettől kezdve példásan útjára bocsátott hét gyermekének támogatásából élt. Mindig mosolygó arca gyakran tűnt fel a falu utcáján, sokan állították meg egy-két szó beszélgetésre. Székely bácsi mindenkit fel tudott vidámítani, mindenkit meg tudott vigasztalni.

1952-ben halt meg, a falucska temetőjében helyezték örök nyugalomra. A község egykori kovácsmesterének keze munkáját azóta jórészt elkoptatta az idő. A műveltség terjesztésében elért eredményei azonban ma is élnek, és kedvessé teszik nevét az utódok számára.

Ughy Jenő

A MEZITLÁBAS SUSZTER

Az évi szabadság sokunknak egyben a nagy olvasás időszaka is. Mindazt, amit az ember az év folyamán nem ért rá elolvasni, „no, majd a szabadságom alatt!” felkiáltással jegyzi fel a noteszébe vagy az emlékezetébe.

Az ilyen ember azután — ha történetesen az Allami Könyvterjesztő Vállalat üdülőjébe kap beutalást — úgy érzi magát, mint az édesszájú gyerek, aki beszabadult a cukrászműhelybe. Már előre is nyalogatja a szájaszélét: „Itt azután meglesz minden, ami szem-szájnak ingere! Hiszen minden üdülőben van ma könyvtár, de ez mégis csak más, ugye... Minden szentnek maga felé hajlik a keze...”

Nos, igazágot kell szolgálatnunk az AKV-nak: távol áll tőle minden ilyen önzés! Van ugyanis a többi között egy üdülője Katalinpusztán is, ahol családok tölthetik szabadságukat, gyerekekkel — és ennek az üdülőnek a könyvtárában 60, ird és mondd hatvan kötet könyv van. (Ráadásul ez még csak nem is hatvanféle művet jelent, mert bizonyos művekből két példány is van!) Hatvan könyv egy üdülőben, ahol 20—44 ember tölti a szabadságát! Hatvan könyv egy magábanálló, minden más üdültőtől távolos üdülő könyvtárában! E hatvan könyv között egyetlen meséskönyv, vagy ifjúsági könyv sincs, holott ez egyike a viszonylag kevés „családos” üdülőknél, ahol gyerekek is vannak!

Ez a kis könyvvállomány ma már olyan vállalatnak is szegyenére válna, amely sokkal távolabb áll a könyvtől, mint az Allami Könyvterjesztő Vállalat.

Igaz, azt szokták mondani, „a szabónak rongyos a ruhája”, meg „a suszternek lyukas a cipője”. Lyukas, lyukas — de hát ez „a suszter” már majd hogy nem mezítlábas! (pgp)